

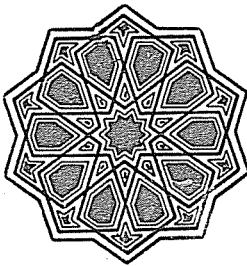
0.001/16

ANKARA ÜNİVERSİTESİ

İLÂHİYAT FAKÜLTESİ DERGİSİ

Yıl : 1968

Cilt : XVI

AZL VEYA DOĞUM TAHDİDİ

Dr. SÜLEYMAN ATEŞ

Birkaç seneden beri memleketimizde doğum kontrolü üzerinde aleyhte ve lehte münakaşalar yapılmaktadır. Aleyhinde olanlar, sosyal mahzurları yanında doğum kontrolünün dinen de mahzurlu olduğu kanısından hareket ediyorlar. Şimdi biz bu meselenin dini cephesini, olduğu gibi okuyucuların önüne sermek istiyoruz.

Biz o kanaatteyiz ki, araştırıldığı takdirde, İslâm'da, devası bulunmıyacak hiçbir problem yoktur. Günün konusu olan bu meseleyi de İslâm halletmiş bulunmaktadır. Acaba İslâm'da bunun yeri nedir?

Malûm olduğu veçhile, o zaman, doğumu önlemek için bugünkü gibi modern araçlar yoktu. Bunun bir tek yolu vardı; o da azl, yani af buyurulsun, inzalden önce ayırıp dışarı çıkarmak usulü idi. Kütüb-i sittenin hepsinde yer alan hadisler, azli tecviz eder mahiyettedir:

1- كنا نعزل على عهد رسول الله صلى الله عليه وآله وسلم والقرآن ينزل
Cabir (R. A.) diyor ki: Biz Resulullah (S. A. V.) devrinde, Kur'an nazil olup dururken azlederdik"¹.

2- Müslimin rivayetinde Cabir'in sözü şu şekildedir: كنا نعزل على عهد
Biz Resulullah (S. A. V.) رسول الله صلى الله عليه وآله وسلم ، فبلغه ذلك فلم ينهنا
V.) devrinde azlederdik. Bunu duydu. fakat bizi menetmedi"².

3- وعن جابر رضي الله عنه أن رجلاً أتى رسول الله صلى الله عليه وآله وسلم
وسلم فقال: ان لي جارية، هي خادمتنا، وسانيتنا في النخل وأنا طوف عليها ،
وأكرهه وان تحمّل ، فقال اعزل عنها ان شئت ، فانه سيأتها ماقدّر لها

1 Buhari, Nikâh, 96; Müslim, Talak, 26, 27, 28; Tirmizî, Nikâh, 39; İbn Mace, Nikâh, 30; Ahmed ibn Hanbel, III. 309.

2 Müslim, Talâk, 26, 27, 28.

Yine Cabir (R.A) in rivayetinde: Bir adam Peygamber (S. A. V.) e gelip: "Benim bir cariye var, hizmetçimizdir, su çekip hormalarımızı sular. Kendisine yaklaşıyorum. fakat çocuk olmasını istemiyorum" dedi. Resulullah buyurdu ki: "İstersen ondan azlet. Zira onun için takdir edilmiş olan, yine ona gelecektir."

Müslim ve Ahmed'in rivayetinde şu kayıt da var: "Sonra adam geldi Ya Resulallah, sana söylediğim cariye çocuğa kaldı" dedi. Resulullah (S. A. V.) : "Ben Allah'ın kulu ve resulüyüm." buyurdu"³.

وعن أبي سعيد رضي الله عنه قال : خرجنا مع رسول الله صلى الله عليه - وآله وسلم - في غزوة بني المصطلق - فأصبنا سبياً من العرب ، فأشتهينا النساء ، واشتدّت علينا العزبة ، واجبنا العزل ، فسالنا عن ذلك رسول الله صلعم فقال : « ما عليكم الاّ تفعلوا فان الله عزوجل قد كتب ما هو خالق الى يوم القيامة

: Ebu Said (R. A.) diyor ki: Resulullah (S. A. V.) ile beraber Benu Mustalik gazvesine çıkmıştık. Araplardan esir kadınlar aldık. Kadınlara iştahımız çekti. Bekârlık güçleşti. (Çocuk olmasını istemediğimiz için) azletmek istedik. Bunu Allah'ın Resülü (S. A. V.) e sorduk , dedi ki: Niçin yapmıyorsunuz? Çünkü Cenabı Hak kıyamete kadar ne yaratacağını yazmıştır."⁴.

عن ابى سعيد الخدرى قال : قلنا يا رسول الله ، الرجل يكون له الجارية فيصيب منها ويكره ان تحمل افيعزل عنها ؟ وتكون عنده المرأة فيصيب منها⁵ ويكره ان تحمل فيعزل عنها قال : لاعليكم ان تفعلوا فانما هو القدر.

Ebu Said al-Hudri'den: Dedik ki: Ya Resulallah, adamın cariyesi oluyor, ona yaklaşıyor, fakat çocuk olmasını istemiyor; ondan azledebilir mi? Yine yanında emziren kadını oluyor, ona yaklaşıyor; çocuğa kalmasını istemiyor; ondan azledebilir mi (ayırabilir mi?) Buyurdu ki: "Yapmamanız için bir sebep yoktur"⁵

3 Ebu Davud, Nikâh, 48; İbn Mace, Mukaddime, 10; Müslim, Talâk, 25; İbn Hanbel, III, 51, 53, 312, 388.

4 Buhari, Nikâh; Müslim Talâk, 17; İbn Hanbel, III, 82.

5 Darimi, Sunan, Nikâh, 36, c. 2, s. 148, Mısır, 1349

عن ابى سعيد الخدرى قال : جاء رجل الى النبي صلعم فقال -6
يا رسول الله ان لى وليدةً وانا اعزل عنها وانا اريد ما يريد الرجل واكره
ان تحمل وان اليهود تزعم ان الموثودة الصغرى العزل . فقال : كذبت يهود .
Bir : Ebu Saïd'den : ان الله اذا اراد شيئاً ان يخلقه لم يستطع احد ان يصرفه .
adam dedi ki: Ey Allah'ın Resulü, benim bir cariyem var, ondan azlediyorum,
çocuk olmasını istemiyorum. Sadece erkeklerin istediğini istiyorum. Halbuki
Yahudiler "Azl, küçük mev'üdedir (çocuğu diri diri toprağa gömmenin hafif
seklidir)" diyorlar. Peygamber (S. A. V.) buyurdu ki: "Yahudiler yalan
söylemiş. Eğer Yüce ve Celil olan Allah, bir şey yaratmak isterse hiç kimse
ona mani olamaz" 6.

عن اسامة بن زيد : ان رجلاً جاء الى رسول الله صلعم فقال : -7
يا رسول الله انى اعزل عن امرأتى فقال له رسول الله صلعم : لم تفعل ذلك ؟
فقال الرجل : اشفق على ولدها او قال على اولادها فقال له رسول الله صلعم :
لو كان ضاراً لَضَرَّ فَتَارِسَ وَالرُّومَ .

Üsame ibn Zeyd'den: Bir adam, Peygamber (S. A. V.) e gelip: "Ben karımdan
azl ediyorum" dedi. Allah'ın Resulü (S. A. V.): "Niçin yapıyorsun?" dedi.
Adam: "Çocuğuna veya çocuklarına acıyorum" dedi. Allah'ın Resulü buyurdu
ki: "Eğer zararlı olsaydı, Faris'e ve Ruma zararlı olurdu" 7.

8- Ahmed ibn Hanbel'in Müsned'inde ve İbn Mace'nin Sünen'inde Ömer
ibn al-Hattab'ın şu hadisi var: Allah'ın Resulü (S. A. V.), hür kadından, onun
izni olmadan azletmeyi menetti" 8. نهى رسول الله صلعم ان يُعزل عن الحرة .
الا باذنها.

Bu hadisleri sıralayan İbn al-Kayyim al-Cawziyye şu mutalâayı yürütü-
yor:

6 Ebu Davud, Nikâh, 48; Müslim, Talâk, 25; İbn Mace, Mukaddime, 10; Ahmed, III, 51....

7 Ahmed İbn Hanbel, V, 203; Müslim, Talâk, 32.

8 İbn mace, Nikâh, 30; Tirmizî, İbn Hanbel; İbn al-Kayyim, al Cawziyya, Zad al-Maâd,
c. 2. s. 221.

Fakihlerin Görüşleri:

Azlin cevazını açıkça ifade eden bu kadar hadis olmasına rağmen bazı fukaha yine bu hususta ihtilâfa düşmüştür. Bir kısmı azli mutlak haram saymıştır ki bunların başında İbn hazm gelir. Bir kısmına göre azil mekruhtur. Diğer bir kısmına göre de zevcenin iznine bağlıdır. Hür zevce izin verirse caizdir, vermezse caiz değildir. Ahmed ibn Hanbel bu görüştedir.

Azli mutlak haram sayanlar, Cüzâme binti Vehb'den rivayet edilen şu hadise dayanırlar: " وعن جذامة بنت وهب الأسنديّة ، قالت : حضرت رسول الله صلى الله عليه وآله وسلم في اناسٍ وهو يقول : « لقد هممت أن أنهى عن العيلة فنظرت في الروم وفارس فاذا هم يغيلون أولادهم فلا يضر أولادهم ذلك شيئاً » ثم سألوه عن العزل فقال رسول الله صلى الله عليه وسلم . « ذلك الودأ الخفي وهي : واذا الموثودة سئلت » .

Cüzâme dedi ki: Birtakım insanlarla beraber Allah'ın Resülü (S. A. V.)in yanında bulunuyordum. Şöyle diyordu: 'Gile'den (emzikli kadınla cima etmekten) menedecektim; baktım ki Rumlar ve İranlılar gile yapıyorlar, bu onların çocuklarına bir zarar vermiyor. Sonra kendisine azilden sordular. Allah'ın Resülü (S. A. V.) buyurdu ki: 'O, gizli çocuk öldürmedir. O (nun hükümü) ise şudur: "Öldürülen kız çocuk sorulduğu zaman: Hangi günahtan ötürü öldürüldü?"^{9 10}

Diyorlar ki: Bu hadis, azlin mübah olduğuna dair gelen hadisleri neshetmektedir. Gerçi Kur'an-i kerimde azl nehyedilmemiştir ama, Kur'an'ın kendisine inmiş bulunduğu Hz. Muhammed (A.), "Azli küçük mev'ude" saymakla nehyetmiştir. Zira çocuk öldürme haramdır. Demek ki bu da haramdır. Hasan-ı Basrî de: *عليكم ان لاتفعلوا فانما هو القدر* Yapmamanızda bir zarar yoktur. O, ancak kaderdir"¹¹ sözünden yasak manasını anlamıştır. Azilde nikâhtan arzu edilen nesli kesme, münasebeti kötüleştirme ve vücudun arzu ettiği zevki yarıda bırakma vardır. Bundan dolayı İbn Ömer (R. A.) azletmezdi ve "eğer çocuklarımdan birinin azlettiğini bilsem onu cezalandırırdım" demişti.

9 Tekvir sûresi: 8

10 Müslim, Nikâh, 24

11 Dârimî, sunan, 36, c. 2, s. 148, mısır, 1349; İbn mâce, Nikâh, 30

İbnu Mes'ud da azlin, küçük mev'ude olduğunu söylemiştir. Ebu Umâme de: "Bir müslümanın onu yapacağını sanmam" demiştir. İbnu Ömer, azlettiği için bir oğlunu döğmüştür¹².

İbnu'l-Kayyim el-Cevziyye bunlara cevaben diyor ki: "Bunlar, azlin mübah olduğunu ifade eden hadislerle çatışamaz. Cüzâme bint Vehb'in hadisi, her ne kadar Müslim tarafından rivayet edilmişse de birçok hadisler onun aksini ifade etmektedir. Meselâ Ebu Davud, Musa ibn İsmail, Ebân, Yahya, Muhammed ibn Abdirrahman, Rufâe yoluyla Ebu Saïd 'den gelen şu hadisi naklediyor: "Bir adam geldi. Ya Resulâllah, dedi, benim bir cariyem var, ondan azlediyorum çocuğa kalmasını istemiyorum. Sadece erkeklerin arzu ettiği şeyi arzu ediyorum Halbuki Yahudiler azlin küçük mev'ude olduğunu söylüyorlar.. (ilh.)". Bu isnad sıhhat bakımından sana kâfi. Bütün ravileri sika ve hafızdır. Cabir'in hadisleri de azlin caiz olduğunu tasrih etmektedir. İmam Şafii şöyle diyor: "Biz, Peygamber (S. A. V.) in ashabından çoğunun buna ruhsat verdiklerine ve bunda bir beis görmediklerine dair rivayetler aldık." Beyhakî de Sa'd İbn Ebî Vakkas, Ebu Eyyub el-Ensari, Zeyd İbn Sabit, İbn Abbâs ve daha başka sahabilerin buna ruhsat verdiklerini ileri sürüyor. Malik, Şafii, Kûfe uleması ve bütün ilim erbabının görüşü budur."

"Cüzâme hadisi tenzih (takva) tarikiyle söylenmiş olabilir. Bir kısım bilginler de bu hadisi zayıf görmüşlerdir. Diyorlar ki: Nasıl Peygamber (S. A. V.) Yahudileri tezkibedip sonra da onların dediği gibi söyler? Bu, apaçık bir muhaldir, doğru olamaz"¹³.

İbnu'l-Kayyim al-Cevziyye daha sonra Cüzâme hadisinin, öteki hadisleri neshettiğini söyleyenlerin, hangi hadisin daha önce varid olduğunu tesbit etmek zorunda olduklarını, halbuki bunu bilemeyeceklerini söyleyerek azlin mübah olduğunu kesinlikle isbat etmektedir.

12 İbnu'l-Kayyim el-Cevziyye, c. 2, s. 222.

13 Bak: Şemsu'd-Din Abu Abdillâh Muhammed ibn al-Kayyim al-Cevziyye, Zâdül-Ma'âd, c. 2, s. 222 - 3, Mısır, 1324.

Burada bahis mevzuu olan Cüzâme hadisinin başı da başka bir hadisle çatışmaktadır. Burada gileye müsaade edilirken o hadiste, gile gizli çocuk öldürme addedilmektedir: لا تقتلوا

اولادكم سرّاً ، فوالذى نفسى بيده انه ليدرك الفارس فيد عشره قال قلت ما يعنى

قالت : الغيلة « ابن القيم زاد ، ص ۲۲۳ »

İmam Gazalî de Hz. Peygamber'in, "O, gizli çocuk öldürme"dir sözünün, tıpkı şirk-i hafî gibi olduğunu, tahrime değil kerahete delâlet ettiğini söylüyor. Gazalî'ye göre bundaki kerahet, harama veya helâle yakın bir kerahet değildir. Bundaki kerahet, fazileti terk anlamındadır. Nasıl ki mescidde zikir ve namaz gibi bir şeyle meşgul olmadan oturmak, yahut Mekke'de ikamet edip de her sene haccetmemek mekruh ise bu da öyle mekruhtur. Bu gibi şeylerde "mekruh" söziyle evlâ olanı ve faziletli olanı terk etmek kastedilir.

Gazalî'ye göre azil, tahrimî veya tenzihî bir kerahetle mekruh değildir. Çünkü nehiy, ancak nass veya kıyas ile sabit olur. Azlin hürmetine delâlet edecek bir nass yoktur. Bunun, kendisine kıyasedileceği bir asıl da yoktur. Azl: Ebediyyen evlenmeyi terk, yahut evlendikten sonra cimâi terk, ya da idhalden sonra inzali terk ile kıyas edilebilir. Bunların hepsi de haram veya mekruh olmayıp efdali terktir. Azl ile bunlar arasında bir fark yoktur.

"Çünkü çocuk olmasının dört sebebi vardır: Nikâh, cimâ', inzale kadar beklemek ve inzal ile meninin rahme dökülmesi. Bunlar, birbirine yakın şeylerdir. Dördüncüsünü yapmamak, üçüncüsünü yapmamak gibidir. Üçüncüsünü yapmamak, ikincisini yapmamak gibidir. İkincisini yapmamak da birincisini yapmamak gibidir. Bunların hiçbiri çocuk düşürme veya çocuk öldürme demek değildir. Zira çocuk düşürme veya öldürme, mevcut olan bir varlığa karşı işlenen bir cinayettir.¹⁴

Gazalî'nin dediği gibi azli çocuk öldürme ile kıyas etmek, doğru bir kıyas değildir. Hz. Ömer ve Hz. Ali, mev'ude olması için çocuğun üzerinden yedi merhale geçmesini şart koşmuşlardır. Kadı Ebu Ya'lâ ve başkaları, Ubeyd İbn Rufae'den, o da babasından şöyle rivayet ediyor:

"Ali, Zübeyr ve Sa'd, bir gurup ashab ile Ömer'in yanına gelip oturdular. Azli konuştular. Onda bir günah yoktur dediler. Bir adam dedi ki: Onlar (Yahudiler) bunun küçük mev'ude olduğunu sanıyorlar. Ali şöyle dedi: Üzerinden yedi târât (merhale) geçmeden mev'ude olmaz; Çamurdan bir sülâle olur, sonra nutfe olur. sonra alâka olur. sonra mudğâ olur, sonra izam (kemik) olur, sonra et olur, sonra bambaşka bir yaratık olur. Ömer "Doğru söyledin, Allah Taâlâ, bakâni uzun etsin" dedi."¹⁵

İmam Gazalî, "Azil, kötü bir niyetten ötürü yapılı ki bu niyetten gizli şirk kokusu gelir" sorusuna cevaben bu husustaki niyetleri sıralamakta,

14 Gazalî, İhya, c. 2. s. 36-37.

15 İbnü'l-Kayyim, Zâd, c. 2, s. 223

bunlardan üçünün sahih, ikisinin de kötü olduğunu söylemektedir. Sahih olan niyetler:

- 1) Cariyenin, doğumla helâk olmasını önlemek,
- 2) Cariyenin güzelliğini ve şişmanlığını koruyup ondan faydalanmak,
- 3) çocukların çoğalması yüzünden düşülmesi muhtemel geçim sıkıntısını önlemek . Bu maksatlar nehyedilmemiş bulunan niyetlerdir. Zira az sıkıntı, dinin kuvvetine yardımcıdır. Evet tevekkül ve Allah'ın "Yeryüzünde hiçbir canlı yoktur ki onun rızkı Allah' üzerine olmasın"¹⁶ âyetiyle verdiği garantiye güven, kemal ve fazilet eseridir. Bu niyyette kemalin zirvesinden aşağı düşme ve efdali terk vardır ama sonunu düşünmek, mal koruyup yığmak , tevekküle aykırı olmakla beraber nehyedilmiş değildir.
- 4) Fakat kız çocuğu olması endişesi,
- 5) Yahut kadının temizliğini bozan doğum, nifas ve süt emzirme kaygusu gibi düşünceler, bozuk niyetlerdir¹⁷.

NETİCE

Bütün bu hadislerden ve bilgilerin mutalâalarından, azlin caiz olduğu neticesine varıyoruz. Azil, doğumu önlemenin veya tahdidetmenin ilkel bir usulüdür. O zaman bunun modern metotları, araçları, hapları, helezonları vs. yoktu. Ancak azil yoluyla doğumu kısmak, kontrol altına almak mümkün oluyordu. Resul-i Ekrem (S. A. V.), bunu tecviz etmiştir. Bugün kalkıp da ille de doğumu kontrol altına almanın haram olduğunu iddia etmek, Resulün verdiği ruhsatı kaldırmak olur. Hz. Peygamberin müsaadesine kimsenin engel olmağa, onun helâl kıldığı haram kılmağa kimsenin hak ve salâhiyeti yoktur. Bir âyeti kerimede, o, şöyle tavsif edilmektedir: "Onlara güzel şeyleri helâl kılar, pis şeyleri haram kılar. Onların üzerilerine çöken ağırlıkları ve bağları kaldırır atar,"¹⁸ O, İslâm toplumunu her türlü bağlardan kurtarmış, hurafeleri kaldırmış, insanlık için en müttekâmil hayatın yolunu açmıştır. Onun açtığı nurlu yolun önüne sed çekmeğe hakkımız yoktur. Madem ki o bunu açık bir şekilde tecviz etmiştir. O halde ne diye bin türlü tevellere gidip onun verdiği ruhsatı kaldırmağa çalışalım? Ve İslâmın geniş anlayışını daraltalım?

16 Hud Suresi: 6

17 Bak: Ebu Hamid Muhammed İbn Muhammed al-Gazalî (405/1111), İhya'u Ulûmi'd-Dîn, Cima'n âdâbı, c. 2, s. 36-37.

18 A'raf sûresi: 157.

Gerçi o, evlenip çoğalmamızı, kendisinin ahirette ümmetinin çokluğuyla iftihar edeceğini söylemiştir ama onun burada istediği şey âdî bir çoğunluk değil, kaliteli bir çoğunluktur. Şuursuz, sürü halinde bir çokluk ne ifade eder? Şuurlu, iyi yetişmiş, dünyevî ve uhrevî meselelerini gayet iyi kavramış bir İslâm topluluğu lâzım. Yoksa bugünkü perişan İslâm topluluklarının, perişan, şuursuz çoğunluğun hiçbir işe yaramadığı ortadadır.

İlk mutasavvıflar, günaha düşme tehlikesi yok ise evlenmemeği öğütlemişlerdir. Çünkü onlara göre çocuk, insanın kalbini meşgul ederek Allah'ı anmaktan alıkoyar. Nitekim bir âyette Cenabı Hak buyuruyor ki: "Ey iman edenler, mallarınız ve çocuklarınız sizi Allah'ı anmaktan geri bırakmasın."¹⁹ Demek kalbi meşgul edecek şekilde fazla çocuk sahibi olmak, insana fitne olmaktadır. Hele bugünün şartları altında fazla çocuğun insan için ne büyük bir yük olduğu herkesçe malûmdur. O halde yeterinden ve istenenden fazla çocuk olmasını önlemenin dinen bir mahzuru yoktur.

Dikkat edilirse azli kadının iznine bağlayan rivayet ve görüşler kadının çocuk yapma hakkını nazarı itibara alıyordular. Doğum kontrolü de ancak karı kocanın muvafakatiyle tatbik edilmelidir. Hele erkeğin rızasını almadan kadının, gizliden bu işi yapması doğru değildir. Demek ki Allah'ın Resülü (S. A. V.) fazla çocuğu olup da kadının bakamaması halinde buna müsaade etmişlerdir. Nitekim karısından azletmek isteyen adama sebebini sormuş, o da "Çocuklarına acıyorum" deyince izin vermiştir. O halde ihtiyaç zamanında doğumu tahdidetme caizdir. Çünkü bugün tatbik edilen usul, ayırmak da değil, sadece ilkaha mani olmak için hap ves. usuller kullanmaktır. Kadının zevkine mani olacak bir tarafı da yoktur. Aksine kadın, çocuk olma korkusundan uzak kalmakla daha huzurlu olur. Azil caiz olduğuna göre elbet bu da caizdir.

Ancak buna ihtiyaç zamanında başvurmalı, ifrata varmamalıdır. İmam Gazalî hazretlerinin yukarıda sıraladığı sahih niyyetlerden ötürü yapılmalıdır. Üst üste birkaç küçük çocuğa bakmak, kadın için bir külfet olduğu gibi, hem annenin hem de çocukların sıhhati için de iyi değildir. Bunları kaliteli bir şekilde yetiştirmek, terbiye etmek de güçleşir. İşte bu ve benzeri sebeplerle bu yola başvurulabilir.

Yalnız Kıbrıs, Keşmir gibi nüfus itibariyle müslümanların çok olması gerekli olan yerlerde, Avrupa, Amerika vs. gibi müslümanların çoğalması gereken ülkelerde kanaatimce doğum kontrolü doğru değildir. Müslümanlar orada ellerinden geldiği kadar çoğalmalıdır. Hattâ mümkünse her doğumda ikiz çocuk dünyaya getirmelidirler. Çocuklarını şuurlu müslüman yetiştirmelidirler. Resulullah, İslâmı iyi anlamış müslüman çocuklarıyla iftihar edecektir.